

Верховний
Суд

«Практика Верховного Суду у справах про компенсацію моральної шкоди»

18 грудня 2020 року

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором перевезення
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного
цивільного суду від 20 червня 2018 року
у справі № 711/6330/17-ц(провадження № 61-438св17)

Рішенням Апеляційного суду Черкаської області від 22 листопада 2017 року рішення суду першої інстанції скасовано. Позов задоволено частково. Стягнуто з ПрАТ «Черкасиавтотранс» на користь ОСОБА_4 1 000,00 грн у рахунок відшкодування моральної шкоди. У решті позову відмовлено.

Рішення суду апеляційної інстанції мотивоване тим, що Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» передбачено право відповідного пільговика на безкоштовний проїзд не залежно від вирішення питання про відшкодування перевізнику відповідних витрат, а вимогами статті 38-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» передбачено, що звуження змісту та обсягу права осіб з інвалідністю на пільговий проїзд транспортом не допускається. Враховуючи ступінь вини відповідача та те, що позивач є інвалідом I групи у зв'язку із пораненням, отриманим при виконанні інтернаціонального обов'язку, особою похилого віку, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що ОСОБА_4 зазнав відповідних душевних страждань внаслідок неправомірних дій відповідача, у зв'язку з чим він був змушений докладати зусиль для нормальної організації свого життя, що свідчить про спричинення йому моральної шкоди.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором перевезення
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного
цивільного суду від 20 червня 2018 року
у справі № 711/6330/17-ц(провадження № 61-438св17)

У пункті 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» роз'яснено, що спори про відшкодування заподіяної фізичній чи юридичній особі моральної шкоди розглядаються зокрема: коли право на її відшкодування безпосередньо передбачено нормами Конституції України або випливає з її положень; у випадках, передбачених законодавством, яке встановлює відповідальність за заподіяння моральної шкоди; при порушенні зобов'язань, які підпадають під дію Закону України «Про захист прав споживачів» чи інших законів, що регулюють такі зобов'язання і передбачають відшкодування моральної шкоди.

Установивши, що позивач, як ветеран війни - учасник бойових дій, на підставі пункту 7 частини першої статті 13 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» має право на безоплатний проїзд, зокрема, автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання. Разом з тим, відповідачу як автомобільному перевізнику, який здійснює перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування, забороняється відмовлятися від пільгового перевезення, крім випадків, передбачених законом (стаття 37 Закону України «Про автомобільний транспорт»). Отже в даному випадку відмовою відповідача у здійсненні пільгового перевезення позивача, який має відповідне право, яке встановлене законом, є неправомірною, чим допущено порушення прав останнього.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором перевезення
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного
цивільного суду від 26 вересня 2018 року
у справі № 490/8831/15-ц (провадження № 61-4309св18)

Відповідно до пункту 5 частини першої статті 4 Закону України «Про захист прав споживачів» (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону.

Відповідно до частини другої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» при задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Ураховуючи те, що судами встановлено, що саме з вини ПАТ «Укрзалізниця» позивачу було надано неякісні послуги з перевезення, у зв'язку з чим було задоволено позовні вимоги ОСОБА_1 про стягнення вартості проїзду, колегія суддів дійшла висновку, про наявність правових підстав для відшкодування позивачу завданої моральної шкоди.

Таким чином, ОСОБА_1 зазнала певних незручностей, як під час переїзду, так і після, через нерозв'язання спірної ситуації позасудовим способом, витрачанням свого особистого часу на звернення до суду, у зв'язку з неможливістю захистити порушене право споживача, що негативно позначилося на її психологічному та фізичному стані та призвело до моральних страждань, керуючись установленими законом принципами розумності, виваженості та справедливості, врахувавши характер і тривалість страждань, суд вважає за можливе стягнути з відповідача на користь позивача 1 500 грн на відшкодування моральної шкоди.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором побутового підряду
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного
цивільного суду від 05 вересня 2019 року у справі № 199/5126/16-ц (провадження №
61-15312св18)

Ухвалюючи рішення про часткове задоволення позовних вимог, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, враховуючи вказані норми матеріального права, встановивши фактичні обставини справи, які мають суттєве значення для її вирішення, обґрунтовано виходив із того, що відповідачем було завдано позивачеві збитки у зв'язку із втратою телевізора, який було передано для виконання ремонтних робіт відповідачу. Зазначене не заперечувалося сторонами.
[...]

Встановивши, що внаслідок винних дій відповідача щодо втрати належного позивачу майна останній заподіяно моральну шкоду, яка виразилась в негативних емоціях та переживаннях у зв'язку із протиправними діями відповідача, врахувавши принципи розумності справедливості, пропорційності при визначенні розміру моральної шкоди, суди дійшли обґрунтованого висновку про відшкодування моральної шкоди у визначеному розмірі.

Вказаний висновок узгоджується із правовою позицією, викладеною у постанові Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 10 квітня 2019 року у справі № 360/723/16-ц (провадження № 61-22702сво18).

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором купівлі-продажу
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного
цивільного суду від 25 листопада 2019 року
у справі № 214/9480/14 (провадження № 61-30656св18)

Суди встановили, що після демонстрації косметичних засобів 29 серпня 2014 року позивач та ТОВ «Краса плюс» уклали договір купівлі-продажу № 241 комплекту косметичної продукції під товарним знаком «Дешелі». Після використання косметики у позивача виникла алергічна реакція на шкірі, 12 вересня 2014 року після огляду дерматолога клініки «Медиком» їй встановлено діагноз «алергічна кропивниця на вечірній та денний крем для обличчя, гель для очей, маску для обличчя фірми «Дешелі».

Відповідно до частини першої, третьої статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Відповідно до частини другої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» при задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Суд апеляційної інстанції встановив усі обставини справи та дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для стягнення з відповідача на користь позивача відшкодування моральної шкоди у розмірі 1 000 грн. Визначений судом розмір відшкодування моральної шкоди відповідає засадам розумності та справедливості, а також обставинам справи та наслідкам, що наступили для позивача, яка зазнала моральних страждань та втрат немайнового характеру, тому Верховний Суд не вбачає підстав для скасування рішення апеляційного суду в цій частині.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором купівлі-продажу
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного
цивільного суду від 27 листопада 2019 року
у справі № 752/1017/16-ц (провадження № 61-33633св18)

Скасовуючи рішення суду першої інстанції в цій частині, суд апеляційної інстанції виходив з того, що у спорах про захист прав споживачів чинне цивільне законодавство передбачає відшкодування моральної шкоди у разі заподіяння споживачу шкоди, небезпечної для життя здоров`я людей продукцією. Оскільки таких обставин при розгляді справи суд апеляційної інстанції не встановив, на них не посилався позивач, тому вважав, що відсутні підстави для застосування статей 4 та 22 Закону України «Про захист прав споживачів».

Згідно з пунктом 5 частини першої статті 4 Закону України «Про захист прав споживачів» в редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин, споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров`я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором купівлі-продажу
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного
цивільного суду від 27 листопада 2019 року
у справі № 752/1017/16-ц (провадження № 61-33633св18)

Спори про відшкодування фізичній особі моральної шкоди розглядаються, зокрема: коли право на її відшкодування безпосередньо передбачено нормами Конституції України або впливає з її положень; у випадках, передбачених законодавством, яке встановлює відповідальність за заподіяння моральної шкоди; при порушенні зобов'язань, які підпадають під дію Закону України «Про захист прав споживачів» чи інших законів, що регулюють такі зобов'язання і передбачають відшкодування моральної шкоди.

Відносини щодо відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), регулюються Законом України «Про захист прав споживачів». Захист прав споживачів, передбачених законодавством, здійснюється судом. При задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди (частини перша, друга статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Таким чином, споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону. Аналогічний висновок виклав у своїй постанові від 10 квітня 2019 року Верховний Суд у складі колегії Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у справі № 360/723/16-ц (провадження № 61-22702сво18).

Таким чином, апеляційним судом скасовано рішення суду першої інстанції в частині вирішення позовних вимог ОСОБА_1 про відшкодування моральної шкоди, яке відповідає закону.

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором постачання електричної енергії та газу

Верховний
Суд

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 10 квітня 2019 року у справі № 360/723/16-ц (провадження № 61-22702сво18)

Відповідно до частин першої-третьої статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає, зокрема у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів. Моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Згідно з пунктом 5 частини першої статті 4 Закону України «Про захист прав споживачів» в редакції, чинній до 16 вересня 2011 року, споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором постачання електричної енергії та газу

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду
від 10 квітня 2019 року у справі № 360/723/16-ц (провадження № 61-22702сво18)

Відносини щодо відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), регулюються Законом України «Про захист прав споживачів».

Захист прав споживачів, передбачених законодавством, здійснюється судом. При задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди (частини перша, друга статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Задовольняючи частково позов ОСОБА_1 про відшкодування моральної шкоди, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, обґрунтовано виходив з того, що протиправні дії ПАТ «Київобленерго», які виразилися в порушенні прав споживача, призвели до необхідності застосування додаткових зусиль для організації свого побуту та професійної діяльності, тобто позивачу була завдана моральна шкода у вигляді душевних страждань у зв'язку з протиправною поведінкою відповідача щодо неї, що дає їй право на відшкодування такої шкоди. Розмір відшкодування визначений судом з урахуванням всіх обставин справи та вимог розумності, добросовісності, справедливості.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором постачання електричної енергії та газу

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 грудня 2019 року у справі № 275/1052/17 (провадження № 61-46525св18)

Відносини щодо відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), регулюються Законом України «Про захист прав споживачів».

Захист прав споживачів, передбачених законодавством, здійснюється судом. При задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди (частини перша, друга статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Вказаний висновок викладений у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 10 квітня 2019 року у справі № 360/723/16-ц (провадження № 61-22702сво18).

Звертаючись до суду з указаним позовом, ОСОБА_1 вказував на те, що протиправними діями відповідача, шляхом припинення газопостачання в його будинок, йому було завдано моральну шкоду.

Вирішуючи питання про покладення на ТОВ «Житомиргаз Збут» обов'язку відшкодувати позивачу моральну шкоду, суд апеляційної інстанції дійшов невірного висновку про те, що Закон України «Про захист прав споживачів» не поширюється на спірні правовідносини.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором постачання електричної енергії та газу

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 грудня 2019 року у справі № 275/1052/17 (провадження № 61-46525св18)

Суд першої інстанції, задовольняючи частково позовні вимоги ОСОБА_1, обґрунтовано виходив із того, що діями відповідача по відключенню будинку позивача від газопостачання, які були визнані судом протиправними, та тим, що позивач не міг з 11 квітня 2017 року по 12 грудня 2017 року користуватися газом з вини відповідача, та, будучи особою похилого віку, інвалідом першої групи, був вимушений перелаштовувати свій спосіб життя, знаходити альтернативні засоби опалювання житла, приготування їжі, позивачу було завдано моральну шкоду, яка полягала у душевних стражданнях, які суд оцінив в 10 000 грн.

При цьому колегія суддів зазначає, що газові прилади і пристрої (плити, котли, водонагрівачі, регулятори тиску тощо) використовуються споживачем з метою задоволення власних побутових потреб у газі, а тому безпідставне припинення газопостачання споживачу вказує на суттєве порушення та обмеження її побутових потреб, та вимагає від неї додаткових зусиль для організації свого життя.

До аналогічних висновків дійшов Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 23 жовтня 2019 року у справі № 210/4735/15-ц.

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором постачання електричної енергії та газу

Верховний
Суд

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 жовтня 2019 року у справі № 362/2385/18 (провадження № 61-4971св19)

Відповідно до частин першої-третьої статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає, зокрема у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів. Моральна шкода відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Законом України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції» від 19 травня 2011 року № 3390-VI, який набрав чинності 16 вересня 2011 року, пункт 5 частини першої статті 4 Закону України «Про захист прав споживачів» було викладено в такій редакції: споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону

Отже, з 16 вересня 2011 року право споживача на відшкодування моральної шкоди не пов'язується виключно із заподіянням її небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором постачання електричної енергії та газу

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 жовтня 2019 року у справі № 362/2385/18 (провадження № 61-4971св19)

Вказаний висновок викладений у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 10 квітня 2019 року у справі № 360/723/16-ц (провадження № 61-22702сво18).

Скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині відшкодування моральної шкоди та частково задовольняючи ці позовні вимоги, апеляційний суд обґрунтовано виходив з того, що протиправні дії Васильківського ФЕГГ ПАТ «Київоблгаз», якими були порушені права споживача на отримання газу на забезпечення життєдіяльності, призвели до необхідності застосування позивачем додаткових зусиль для пристосування та організації свого побуту у зимово-весняний період, переживання дискомфорту, порушення усталеного повсякденного порядку. Вказані фактори свідчать про спричинення позивачу моральної шкоди і дають йому право на відшкодування такої шкоди.

Враховуючи тривалість протиправного відключення будинковолодіння позивача від газопостачання (з 02 березня 2017 року), апеляційним судом із урахуванням всіх обставин справи та вимог розумності, добросовісності, виваженості та справедливості визначено розмір відшкодування моральної шкоди.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором страхування
Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 року у справі №
465/4287/15 (провадження № 14-406цс19)

Велика Палата Верховного Суду не погоджується з висновками апеляційного суду про відмову в задоволенні позовних вимог про відшкодування моральної шкоди та зазначає таке.

Питання відшкодування моральної шкоди, заподіяної потерпілому, врегульовано статтею 26-1 Закону № 1961-IV, згідно з якою, зокрема, страховиком відшкодовується потерпілому - фізичній особі, який зазнав ушкодження здоров'я під час дорожньо-транспортної пригоди, моральна шкода у розмірі 5 відсотків страхової виплати за шкоду, заподіяну здоров'ю.

Однак позивач, обґрунтовуючи свої вимоги про відшкодування моральної шкоди, не посилався як на підставу своїх вимог на ушкодження здоров'я під час ДТП, як і не зазначав про завдання моральної шкоди внаслідок пошкодження транспортного засобу. Позивач зазначав, що моральна шкода спричинена невиплатою страхового відшкодування.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором страхування
Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 року у справі №
465/4287/15 (провадження № 14-406цс19)

Згідно із частиною першою статті 1167 ЦК України моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою 2 цієї статті.

Таким чином, частина перша статті 1167 ЦК України встановлює загальне правило, відповідно до якого відповідальність за заподіяння моральної шкоди настає за наявності загальної підстави - наявності моральної (немайнової) шкоди, а також за наявності всіх основних умов відповідальності, а саме: неправомірної поведінки, причинного зв'язку та вини заподіювача.

Позовну вимогу про відшкодування моральної шкоди ОСОБА_1 мотивував затягуванням відповідачем виплати відшкодування, порушенням зобов'язань за договором страхування, що, за його твердженнями, призвело до душевних хвилювань та вимагало додаткових зусиль і часу, вплинуло на особисті, сімейні стосунки.

Апеляційний суд не звернув достатньої уваги на предмет і підстави поданого позову, неправильно визначився з характером спірних правовідносин та нормами матеріального права, які підлягають застосуванню. Рішення апеляційного суду не можна вважати законним та обґрунтованим.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором повітряного перевезення
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного
цивільного суду від 05 лютого 2020 року у справі № 243/9071/18 (провадження № 61-
13650св19)

споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону. Аналогічний висновок виклав у своїй постанові від 10 квітня 2019 року Верховний Суд у складі колегії Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у справі № 360/723/16-ц (провадження № 61-22702сво18).

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором повітряного перевезення
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного
цивільного суду від 05 лютого 2020 року у справі № 243/9071/18 (провадження № 61-
13650св19)

Отже, відповідно до статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» захист прав споживачів, передбачених законодавством, здійснюється судом. При задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної шкоди.

Статтею 23 ЦК України передбачено, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.

Таким чином, дійшовши висновку, що ТОВ «Авіакомпанія Скайап» було скасовано рейс KUP 5410 від 17 червня 2018 року, чим завдано душевні страждання позивачам, оскільки останні не здійснили виліт у запланований час та вимушені були чекати іншого рейсу тривалий час, суд першої інстанції обґрунтовано стягнув на користь позивачів моральну шкоду у розмірі 2 000 грн кожному, при цьому, врахувавши принципи законності, об'єктивності, розумності та справедливості.

З огляду на викладене вбачається, що суд апеляційної інстанції помилково скасував рішення місцевого суду в частині стягнення компенсації за скасування рейсу та в частині стягнення моральної шкоди на користь позивачів з ТОВ «Авіакомпанія Скайап», яке відповідає вимогам закону.

Стягнення компенсації моральної шкоди за договором про надання туристичних послуг

Верховний
Суд

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 жовтня 2019 року у справі № 761/35935/15-ц (провадження № 61-23691св18)

Ухвалюючи рішення про відмову в задоволенні позовних вимог про відшкодування моральної шкоди, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, виходив з того, що між сторонами виникли договірні відносини, умовами яких не передбачено відшкодування моральної шкоди.

Вказані висновки є помилковими, оскільки судами встановлено неналежне виконання відповідачем умов договору про надання туристичних послуг від 19 серпня 2015 року, в частині ненадання послуг трансферу (перевезення) із аеропорту до готелю, що потребувало від позивачів додаткових зусиль в організації свого відпочинку закордоном, призвело до розчарування від того, що їх законні очікування не виправдані та як наслідок душевних хвилювань.

Відомостей про те, що завдана позивачам моральна шкода була компенсована відповідачем добровільно грішми або в інший спосіб (наданням, за згодою сторін, додаткових туристичних послуг, тощо), матеріали справи не містять.

Верховний
Суд

Проблема стягнення компенсації моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору.

Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 листопада 2019 року у справі № 216/3521/16-ц (провадження № 61-28299св18)

Відповідно до статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Моральна шкода відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб.

Згідно пункту 4 частини першої статті 611 ЦК України у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: відшкодування збитків та моральної шкоди.

Європейський суд з прав людини зауважує, що національні суди мають вибирати способи такого тлумачення, які зазвичай можуть включати акти законодавства, відповідну практику, наукові дослідження тощо (VOLOVIK v. UKRAINE, № 15123/03, § 45, ЄСПЛ, 06 грудня 2007 року).

Верховний
Суд

Проблема стягнення компенсації моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору.

По-перше, слід мати на увазі, що структурно норми цивільного законодавства щодо відшкодування збитків і майнової шкоди, з однієї сторони, та компенсації моральної (немайнової) шкоди, з іншої сторони, інтегровані у ЦК України абсолютно ідентичним способом:

(а) книга перша ЦК України містить положення про відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (стаття 22) нарівні з нормами про компенсацію моральної шкоди (стаття 23). Так само відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди й відшкодування моральної шкоди визначені як однорівневі способи захисту суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів особи (частина друга статті 16 ЦК України).

(б) розділ 1 «Загальні положення про зобов'язання» Книги п'ятої «Зобов'язальне право» ЦК України у п. 4 частини першої статті 611 ЦК також визначає відшкодування збитків та моральної шкоди як однопорядкові наслідки порушення зобов'язання, не визначаючи різних та особливих умов для застосування таких заходів несправного боржника як збитки та відшкодування моральної шкоди. Адже формулювання абз. 1 частини першої статті 611 ЦК України «встановлені договором або законом» рівною мірою стосується відшкодування як збитків, так і моральної шкоди;

(в) визначені ЦК України загальні умови відшкодування майнової (стаття 1166) та моральної (стаття 1167) шкоди в недоговірних зобов'язаннях також не містять особливих умов допустимості відшкодування останньої порівняно із першою.

Вказане зумовлює висновок, що визнання можливості відшкодування збитків та майнової шкоди безпосередньо на підставі статей 22, 611, 1167 ЦК України, чому практика правозастосування дає численні приклади, не можна залишатися послідовним й забезпечувати єдність підходів до тлумачення норм чинного законодавства, відмовляючи у відшкодуванні моральної шкоди безпосередньо на підставі приписів статей 23, 611, 1167 ЦК України.

Верховний
Суд

Проблема стягнення компенсації моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору.

По-друге, тлумачення статті 23 ЦК України свідчить, що вона є нормою, яка повинна поширюватися на будь-які цивільно-правові відносини в яких тій чи іншій особі було завдано моральної шкоди. Це зокрема підтверджується тим, що законодавець вживає формулювання «особа має право на відшкодування моральної шкоди, завдані внаслідок порушення її прав». Тобто можливість стягнення компенсації моральної шкоди ставиться в залежність не від того, що це передбачено тією чи іншою нормою закону або положеннями договору, а від порушення цивільного права особи.

Європейський суд з прав людини вказує, що: «Рішенням від 06 січня 1999 року Мелітопольський міський суд частково задовольнив вимоги заявника. Ухвалою від 16 лютого 1999 року Запорізький обласний суд підтримав рішення від 06 січня 1999 року. Суд констатував, зокрема, що переїзд заявника до м. Володимира мав тимчасовий характер і місцем його постійного проживання залишився Мелітополь. Таким чином, суд визнав право заявника на вільне користування спірною квартирою у м. Мелітополі. Проте суд відхилив позов заявника щодо відшкодування завдані моральної і матеріальної шкоди, зазначивши, що у порушенні кримінальної справи щодо зникнення речей заявника було відмовлено 15 лютого 1996 року (див. параграф 36 нижче). З цього приводу суд зауважив, що ні сума вимоги, ні факт матеріальної шкоди, нібито спричиненої інститутом заявнику, не були підкріплені доказами. Крім того, суд відмітив, що «відшкодування моральної шкоди у житлово-правових спорах законом не передбачено». 76. У цьому контексті Суд особливо здивований тим, що в своєму рішенні від 06 січня 1999 року Мелітопольський міський суд відхилив позов про відшкодування шкоди, завдані заявнику, посилаючись на те, що «відшкодування моральної шкоди задоволенню не підлягає, так як воно не передбачено національним законодавством»(див. п. 22 вище). Суд нагадує, що заявник звертався з заявою до суду про відшкодування шкоди, яка була спричинена йому внаслідок проникнення в його квартиру та неможливістю користуватись нею».

Верховний
Суд

Проблема стягнення компенсації моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору.

У судовій практиці Верховного Суду України та Великої палати Верховного Суду сформовано підхід, про те, що моральна шкода за порушення договору не може бути компенсована, якщо це прямо не передбачено законом або тим чи іншим договором.

Зокрема:

(1) у постанові Верховного Суду України від 06 червня 2012 року у справі № 6-49цс12 зроблено висновок, що «разом з тим суди дійшли обґрунтованого висновку про відмову в задоволенні позову в частині моральної шкоди, оскільки ні договором страхування, ні законом таке відшкодування не передбачено. Зазначений висновок ґрунтується на вимогах статті 611 ЦК України, відповідно до якої відшкодування моральної шкоди в разі невиконання зобов'язання допускається, якщо такі наслідки передбачені законом або договором».

Верховний
Суд

Проблема стягнення компенсації моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору.

(2) у постанові Верховного Суду України від 24 лютого 2016 року у справі № 6-1790цс15 зроблено висновок, що «поняття моральної (немайнової) шкоди і порядок її відшкодування визначається статтею 23 ЦК України. Зокрема, підставами для відшкодування моральної шкоди можуть бути порушення майнових, особистих немайнових прав особи, а також зобов'язань у випадках, передбачених договором або законом. Спори про відшкодування заподіяної фізичній чи юридичній особі моральної (немайнової) шкоди розглядаються, зокрема: коли право на її відшкодування безпосередньо передбачено нормами Конституції або впливає з її положень; у випадках, передбачених ЦК та іншим законодавством, яке встановлює відповідальність за заподіяння моральної шкоди; при порушенні зобов'язань, які підпадають під дію Закону України «Про захист прав споживачів» чи інших законів, що регулюють такі зобов'язання і передбачають відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Статтею 4 Закону України «Про захист прав споживачів» передбачено, що споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону. Отже, виходячи з аналізу зазначених правових норм слід дійти висновку про те, що ні чинним законодавством ні договором, укладеним ОСОБА_1 та ПАТ «Укргазбанк» не передбачено право позивача на відшкодування моральної шкоди у зв'язку з неповерненням банком грошових коштів переданих на депозит, а відтак висновки судів апеляційної та касаційної інстанцій про відмову в задоволенні позову ОСОБА_1 про відшкодування моральної шкоди з цих підстав є правильними»;

Верховний
Суд

Проблема стягнення компенсації моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору.

(3) у постанові Великої Палати Верховного Суду 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 14-64цс19) вказано, що «Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для задоволення вимоги про стягнення моральної шкоди, оскільки відшкодування моральної шкоди у разі порушення зобов'язання (стаття 611 ЦК України) може здійснюватися виключно у випадках, що прямо передбачені законом, а також якщо умови про відшкодування передбачені укладеним договором. Відповідно до положень статей 4, 22 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачі мають право на відшкодування моральної шкоди тільки в разі її заподіяння небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законом».

Верховний
Суд

Проблема стягнення компенсації моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору.

Очевидно, що різний підхід до стягнення збитків та компенсації моральної шкоди і відповідно різні умови для застосування статей ЦК України (зокрема, 22 і 23), не може розглядатися в контексті динамічного розвитку судової практики і забезпечити розумну передбачуваність судових рішень. Колегія суддів вважає, що компенсація моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору може бути стягнута на підставі статті 23 ЦК України навіть у тих випадках, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору. У зв'язку з наведеним колегія суддів вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених в раніше ухвалених рішеннях Верховного Суду України (постанова Верховного Суду України від 06 червня 2012 року у справі № 6-49цс12, постанова Верховного Суду України від 24 лютого 2016 року у справі № 6-1790цс15) та Великої Палати Верховного Суду (постанова Великої Палати Верховного Суду 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 14-64цс19)).

Тому колегія суддів вважає, що очевидна необхідність формування єдиної правозастосовчої практики у справах про стягнення компенсації моральної шкоди за порушення договору для забезпечення розумної передбачуваності судових рішень, а тому справа містить виключну правову проблему і її вирішення необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Верховний
Суд

Проблема стягнення компенсації моральної шкоди за порушення цивільно-правового договору, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено та не містять таких вказівок норми ЦК України чи іншого закону, що регулюють відповідний вид договору.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 01 вересня 2020 року у справі № 216/3521/16-ц (провадження № 14-714цс19)

Висновок щодо застосування норм права

Виходячи з положень статей 16 і 23 ЦК України та змісту права на відшкодування моральної шкоди в цілому як способу захисту суб`єктивного цивільного права, компенсація моральної шкоди повинна відбуватися у будь-якому випадку її спричинення - право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства.

Статті 4 та 22 Закону про захист прав споживачів у чинній редакції прямо передбачають право споживача на відшкодування моральної шкоди у правовідносинах між споживачами та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг.

Вирішуючи спір щодо відшкодування моральної шкоди за порушення споживчого договору, зокрема у справі про порушення банком зобов`язання з повернення вкладу, суди мають враховувати, що моральна шкода за порушення цивільно-правового договору як спосіб захисту суб`єктивного цивільного права може бути компенсована і в тому разі, якщо це прямо не передбачено законом або тим чи іншим договором, і підлягає стягненню на підставі статей 16 та 23 ЦК України і статей 4 та 22 Закону про захист прав споживачів навіть у тих випадках, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди при порушенні немайнових прав
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного
цивільного суду від 30 січня 2019 року
у справі № 308/5318/15-ц (провадження № 61-21960св18)

Тлумачення частини першої статті 308 ЦК України свідчить, що, за загальним правилом, фотографія на якій зображено фізичну особу, може бути публічно показана, відтворена, розповсюджена тільки за згодою фізичної особи. Винятком є випадки, за яких: (а) фізична особа позувала авторові за плату; (б) це викликано необхідністю захисту інтересів зображеної фізичної особи або інтересів інших осіб.

Суди не встановили будь-яких із зазначених випадків, які б виключали необхідність отримання згоди від ОСОБА_1 на публічний показ, відтворення та розповсюдження фотографії з її зображенням.

У цій справі не викликає сумнівів те, що публікація фотографії позивача з іншою особою тісно переплітається зі сферою її приватного життя.

Відповідно до частини першої статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди при порушенні немайнових прав
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного
цивільного суду від 30 січня 2019 року
у справі № 308/5318/15-ц (провадження № 61-21960св18)

Європейський суд з прав людини зауважує, термін «приватне життя» є широким поняттям, що не має вичерпного визначення, і поширюється на безліч аспектів самоідентифікації людини, наприклад, на ім'я особи та зображення, і включає в себе її фізичну та психологічну цілісність. Репутація і честь людини є частиною її самоідентифікації і психологічної цілісності, а тому також охоплюються поняттям приватне життя (BOGOMOLOVA v. RUSSIA, № 13812/09, § 51, ЄСПЛ, 20 червня 2017 року).

У цій справі опублікована фотографія позивача не робила внеску для суспільного обговорення, оскільки позивач є приватною особою та не виконує публічних функцій. За таких обставин суд першої інстанції зробив обґрунтований висновок, що розповсюдження відповідачем фотографії із зображенням ОСОБА_1 без її згоди, шляхом розміщення у статті під назвою «Сімейний бізнес» чиновників Чопської влади у газеті «Сила народного контролю» за №2 (3) від 05 березня 2015 року, є порушенням особистих немайнових прав позивача.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди при порушенні немайнових прав
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного
цивільного суду від 30 січня 2019 року
у справі № 308/5318/15-ц (провадження № 61-21960св18)

Колегія суддів відхиляє доводи касаційної скарги про те, що суд першої інстанції не врахував усіх обставин, які впливають на визначення розміру компенсації моральної шкоди.

Згідно статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. У статті 280 ЦК України передбачено, що якщо фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права завдано майнової та (або) моральної шкоди, ця шкода підлягає відшкодуванню.

Європейський суд з прав людини вказує, що оцінка моральної шкоди по своєму характеру є складним процесом, за винятком випадків коли сума компенсації встановлена законом (STANKOV v. BULGARIA, № 68490/01, § 62, ЄСПЛ, 12 липня 2007 року).

Встановивши, що позивачу заподіяна моральна шкода, суд першої інстанції, з урахуванням вимог розумності та справедливості, обґрунтовано визначив розмір грошової компенсації моральної шкоди в сумі 1 500,00 грн.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди при стягненні заборгованості з виплати пенсії

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2019 року у справі №
750/1591/18-ц (провадження № 14-261цс19)

ЄСПЛ також зазначив, що у випадках, коли йдеться про відшкодування матеріальної шкоди, національні суди мають явно кращі можливості визначати наявність такої шкоди та її розмір. Але інша ситуація коли йдеться про моральну шкоду. Існує обґрунтована і водночас спростовна презумпція, що надмірно тривале провадження даватиме підстави для відшкодування моральної шкоди (рішення у справі «Скордіно проти Італії», заява № 36813/97, пункти 203 - 204, та рішення у справі «Вассерман проти Росії», заява № 21071/05, пункт 50). Суд вважає таку презумпцію особливо незаперечною у випадку надмірної затримки у виконанні державою винесеного проти неї судового рішення, враховуючи те, що недотримання державою свого зобов'язання з повернення боргу після того, як заявник, пройшовши через судовий процес, домогся успіху, неминуче викликатиме у нього почуття розпачу (рішення від 7 травня 2002 року в справі «Бурдов проти Росії», пункт 100).

Відповідно до прецедентної практики ЄСПЛ право заявника на відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного рішення, за що держава несе відповідальність, презумується.

З огляду на зазначене Велика Палата Верховного Суду вважає обґрунтованими та справедливими висновки судів попередніх інстанцій про часткове задоволення вимоги ОСОБА_1 про стягнення на його користь моральної шкоди, оскільки судовими рішеннями, які набрали законної сили, встановлено, що відповідачем протиправно не сплачувалась пенсія, на яку позивач має право на підставі судового рішення. Підставно суд стягнув і 3 тис. грн на правову допомогу.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди при проходженні публічної служби
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду
від 20 травня 2020 року
у справі №821/1269/17 (адміністративне провадження №К/9901/10531/18)

Для відшкодування шкоди обов'язково необхідна наявність шкоди, протиправність діяння її заподіювача, наявність причинно-наслідкового зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача та вини останнього в її заподіянні. Аналогічна правова позиція висловлена Верховним Судом у постановах від 30.01.2018 та 20.02.2018 (справи №№ 804/2252/14, 818/1394/17 відповідно).

Суди попередніх інстанцій зазначили, що в матеріалах справи містяться копії фіскальних чеків та квитанцій про придбання медичних препаратів, датовані періодом з липня по вересень 2017 року, копії рецептів лікаря-невропатолога комунального закладу Херсонської обласної ради «Обласний кардіологічний диспансер» датовані липнем 2017 року, копії попереджень РДА адресовані ОСОБА_1 про зміну істотних умов праці, копії газет в яких опублікована інформація про те, що відносно позивача відкрито дисциплінарне провадження, в зв'язку із зверненням відділу культури до суду з позовом, які в сукупності дають підстави для висновку, що позивачу було завдано моральних страждань. Крім того, відповідно до наявних в матеріалах справи копій виписок з медичної карти стаціонарного хворого ОСОБА_1 з 14.07.2017 по 24.07.2017 та з 08.08.2017 по 17.08.2017 знаходилась на стаціонарному лікуванні в Обласному кардіологічному диспансері та в неврологічному відділенні КП Цюрупинська ЦПБ з діагнозом гіпертонічна хвороба.

За таких обставин, суди дійшли висновку про часткове задоволення вимог позивача в частині стягнення на її користь моральної шкоди в сумі 5000 грн.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди у податкових правовідносинах
Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 квітня 2020 року у справі №
925/1196/18 (провадження № 12-153гс19)

Серед іншого, звертаючись до суду, позивач стверджував про завдання йому моральних страждань та переживань унаслідок протиправних дій ДПІ щодо зупинення реєстрації його електронних документів.

Згідно із частиною першою, пунктами 2, 4 частини другої, частиною третьою статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Велика Палата Верховного Суду вважає, що порушення особою зобов'язання призводить до приниження її ділової репутації. Тому обґрунтованими є висновки першої й апеляційної інстанцій щодо заподіяння відповідачем позивачу моральної шкоди.

Суди попередніх інстанцій, керуючись засадами розумності та виваженості, вважали за необхідне зменшити розмір заявленої до стягнення моральної шкоди до 50 000,00 грн. Велика Палата Верховного Суду погоджується з таким висновком.

Стягнення компенсації моральної шкоди у зв'язку із ненаданням відповіді на запит щодо публічної інформації

Верховний
Суд

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 квітня 2020 року у справі № 180/1560/16-а (провадження № 11-1123ап19)

Отже, вимоги про відшкодування шкоди можуть розглядатися за правилами адміністративного судочинства, якщо такі вимоги стосуються шкоди, завданої протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, і заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. [...]

У касаційній скарзі ОСОБА_1 вказав, що протиправними діями Виконкому йому, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 завдано моральної шкоди. Позивач вказує, що внаслідок протиправної діяльності ТОВ «Транспортна компанія «Автоград» ОСОБА_1, який є інвалідом II групи, та його неповнолітні підопічні: ОСОБА_2 та ОСОБА_3, відчувають моральні та фізичні страждання. Водночас слід зазначити, що відповіді на інформаційні звернення органом місцевого самоврядування позивачу були надані, однак оформлені неналежним чином. На цій підставі Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком суду апеляційної інстанції щодо визнання протиправними дій Виконкому без стягнення моральної шкоди.

Також з урахуванням того, що позовні вимоги позивача в частині стягнення моральної шкоди з ТОВ «Транспортна компанія «Автоград» були задоволені частково, зокрема встановлено обов'язок відшкодувати моральну шкоду ОСОБА_1 у розмірі 5 000 грн (п'ять тисяч гривень), Велика Палата Верховного Суду вважає, що така сума моральної шкоди ґрунтується на безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні апеляційним судом всіх доказів, які є у справі, є пропорційною і справедливою та висновки суду відповідають приписам статті 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди у зв'язку із невиконанням органом місцевого самоврядування покладеного законом обов'язку

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду
від 22 січня 2020 року
у справі №560/798/16-а (адміністративне провадження №К/9901/38893/18)

Вимоги про відшкодування моральної шкоди у сумі 20000 гривень позивач пов'язував з надмірною тривалістю розгляду його заяви від 25.01.2016 про затвердження проекту землеустрою, за якою рішення не було прийнято, хоча це питання декілька разів виносилось на засідання сесії. Окрім того, тривала боротьба за свої права на отримання земельної ділянки виснажує його, завдає душевних страждань, що викликало у нього знервованість, дискомфорт, почуття безперспективності витрачених зусиль і часу, зневіру в законності дій відповідача, який є органом місцевого самоврядування. Позивач вважає, що відповідач безпідставно зволікав з прийняттям за його заявою відповідного рішення.

Відповідач пояснив, що через недостатність голосів рішення не було прийнято.

Таким чином, психологічне напруження, розчарування та незручності, що виникли внаслідок порушення органом держави чи місцевого самоврядування прав людини, навіть якщо вони не потягли вагомих наслідків у вигляді погіршення здоров'я, можуть свідчити про заподіяння їй моральної шкоди.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди у зв'язку із невиконанням органом місцевого самоврядування покладеного законом обов'язку
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду
від 22 січня 2020 року
у справі №560/798/16-а (адміністративне провадження №К/9901/38893/18)

Суд бере до уваги, що з витягу з протоколу 11 чергової сесії Дубровицької міської ради 7 скликання, яка відбулась 28.09.2016 вбачається, що питання про затвердження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність гр. ОСОБА_1 було включено до порядку денного. Під час розгляду цього питання, міський голова Микульський Б.М. доповідав, що внаслідок того, що рада не може в черговий раз прийняти рішення про затвердження йому проекту землеустрою, ОСОБА_1 звернувся до суду. Доповів присутнім, що у позовній заяві ним заявлено до відшкодування моральну шкоду в розмірі 20000 грн. Незважаючи на це, рада рішення не прийняла. Така поведінка свідчить про умисну вину відповідача у правопорушенні (протиправній бездіяльності).

Зважаючи на ці обставини, Суд дійшов висновку, що негативні емоції позивача внаслідок тривалого та умисного не розгляду його звернення перебувають у причинно-наслідковому зв'язку із діями відповідача, а відтак завдали йому моральної шкоди.

[...]

Оцінюючи розмір грошового відшкодування моральної шкоди, Суд бере до уваги, що з пояснень, які позивач надав в судовому засіданні, негативні емоції, яких він зазнав внаслідок протиправної бездіяльності відповідача, не мали впливу на умови його життя, не призвели до погіршення його здібностей.

Водночас, Суд враховує умисну вину відповідача, повторюваність, тривалість порушення, поведінку депутатів, що свідчить про небажання відповідача виконати вимоги закону.

З огляду на ці обставини, вимоги розумності та справедливості, Суд дійшов висновку про відшкодування моральної шкоди у розмірі 2000 гривень.

Верховний
Суд

Стягнення компенсації моральної шкоди у трудових правовідносинах
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного
цивільного суду від 19 лютого 2020 року у справі № 591/4825/17 (провадження № 61-
1188св18)

Визначаючи розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди, суди першої та апеляційної інстанцій врахували обставини справи, характер та обсяг страждань, яких зазнав позивач, характер немайнових втрат, зокрема, враховано тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану, а тому дійшли мотивованих висновків, що справедливою сумою компенсації моральних страждань є 1 000, 00 грн. Зазначені висновки судів не підлягають переоцінці Верховним Судом, оскільки виходить за межі компетенції суду касаційної інстанції, визначені статтею 400 ЦПК України.

Верховний
Суд

Суб'єкти права на компенсацію моральної шкоди

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 04 квітня 2018 року в справі № 212/2362/16-ц (провадження № 61-1675св17)

До суб'єктів, яким компенсується моральна шкода внаслідок смерті, відносяться діти потерпілого. В частині другій статті 1168 ЦК України не деталізуються, що до них належать зачаті, але не народжені діти потерпілого. Проте, з урахуванням справедливості та розумності (статті 3 ЦК України), до суб'єктів, яким компенсується моральна шкода внаслідок смерті потерпілого, потрібно віднести зачатих дітей, але народжених після смерті потерпілого. Протилежний висновок ставив би в нерівне положення зачатих дітей, але народжених після смерті потерпілого, стосовно дітей, народжених на час смерті потерпілого, і суперечив принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України). Суди встановили, що у зв'язку зі смертю батька малолітнього ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, йому заподіяно моральну шкоду, пов'язану із втратою батька, що тягне за собою порушення нормальних життєвих зв'язків та необхідності докладання матір'ю позивача додаткових зусиль для організації життя СВОГО сина.

Верховний
Суд

Підстави та умови для компенсації моральної шкоди
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного
цивільного суду від 24 червня 2020 року
в справі № 455/1076/16-ц (провадження № 61-48155св18)

За загальним правилом **підставою виникнення** зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є завдання моральної шкоди іншій особі. Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди виникає **за таких умов**: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи яка завдала моральної шкоди та її результатом — моральною шкодою; вина особи, яка завдала моральної шкоди. Як свідчить тлумачення статті 23 ЦК України при визначенні розміру компенсації моральної шкоди враховуються вимоги розумності і справедливості.

За таких обставин, апеляційний суд, з урахуванням вимог розумності та справедливості, визначив компенсацію моральної шкоди в розмірі 3 000 грн.

Верховний
Суд

Одноразово чи періодичними платежами
Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 березня 2020 року в справі №
641/8857/17 (провадження № 14-514цс19)

Отже ОСОБА_1 реалізував своє законне право на відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством, яка передбачена частиною третьою статті 13 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»

Частиною п'ятою статті 23 ЦК України визначено, що моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

Чинним законодавством і, зокрема, Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» не передбачене багаторазове відшкодування моральної шкоди за незаконне притягненням особи до кримінальної відповідальності.

Позовна давність та вимога про стягнення компенсації моральної шкоди
Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі №
210/2104/16-ц (провадження № 14-597цс18)

Верховний

Суд

Відділення Фонду стверджує, що позивач пропустив передбачений статтею 233 КЗпП України тримісячний строк для звернення до суду з позовом про вирішення трудового спору.

Разом з тим згідно з пунктом 3 частини першої статті 268 ЦК України позовна давність не поширюється, зокрема, на вимогу про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я, крім випадків завдання такої шкоди внаслідок недоліків товару, що є рухомим майном, у тому числі таким, що є складовою частиною іншого рухомого чи нерухомого майна, включаючи електроенергію; на вимогу страхувальника (застрахованої особи) до страховика про здійснення страхової виплати (страхового відшкодування).

Оскільки зазначений спір стосується здійснення страхової виплати на відшкодування моральної шкоди, завданої ушкодженням здоров'я, на таку вимогу позовна давність не поширюється, а наведені у касаційній скарзі доводи про те, що до цієї вимоги застосовується передбачена у частині першій статті 233 КЗпП України спеціальна позовна давність у три місяці, є помилковими.

Аналогічні висновки викладено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 210/5258/16-ц.

Позовна давність та вимога про стягнення компенсації
моральної шкоди при залитті квартири

Верховний Суд   Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 31 жовтня 2018 року в справі № 751/306/17 (провадження № 61-35257св18)

У частині першій статті 268 ЦК України визначено, що позовна давність не поширюється, зокрема, на вимогу, що випливає із порушення особистих немайнових прав, крім випадків, встановлених законом.

Відповідно до статті 275 ЦК України фізична особа має право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб. Захист особистого немайнового права здійснюється способами, встановленими главою 3 цього Кодексу.

Якщо фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права завдано майнової та (або) моральної шкоди, ця шкода підлягає відшкодуванню (статті 280 ЦК України).

Суди не врахували, що до вимог про відшкодування моральної шкоди позовна давність не поширюється, оскільки вони випливають із порушення особистих немайнових прав, а пропуск позовної давності за вимогами про відшкодування майнової шкоди не свідчить про відсутність моральної шкоди.

Верховний
Суд

Судовий збір та вимога про стягнення компенсації моральної шкоди
Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного
цивільного суду від 28 листопада 2018 року в справі № 761/11472/15-ц (провадження
№ 61-23674св18)

Ціна позову визначається сумою грошових коштів, якщо позов підлягає грошовій оцінці.

При цьому позовна вимога про відшкодування моральної шкоди є майновою вимогою, оскільки позивач її визначив у грошовому вимірі.

Доводи касаційної скарги про те, що відшкодування моральної шкоди є вимогою немайнового характеру є безпідставними, оскільки відшкодування моральної шкоди визначено сумою грошових коштів, тому заявлена ОСОБА_2 позовна вимога є майновою.

Юрисдикція та вимога про стягнення компенсації моральної шкоди

Верховний
Суд

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28 квітня 2020 року в справі
№607/15692/19 (провадження № 14-39цс20)

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди є одним зі способів захисту цивільних прав та інтересів (пункт 9 частини другої статті 16 Цивільного кодексу України). Проте таку вимогу справді не завжди можна розглядати за правилами цивільного судочинства. Так, вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Інакше такі вимоги вирішуються судами в порядку цивільного або господарського судочинства (частина п'ята статті 21 КАС України).

За змістом позовної заяви позивач не стверджує, що моральну шкоду йому завдали дії з видання оскарженого розпорядження. Наполягає на тому, що має право на відшкодування такої шкоди за дії відповідачів, які у справі № 607/15692/19 не оскаржує. Вказує, що моральну шкоду завдали дії відповідачів, внаслідок яких він не отримав разову грошову допомогу у визначений у законодавстві строк. Стосовно такої допомоги за 2017 рік невчасність її отримання підтверджує чинне рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 18 жовтня 2018 року у справі № 819/1232/18.

Отже, немає підстав стверджувати, що заявлену у справі № 607/15692/19 вимогу про відшкодування моральної шкоди, завданої невчасною виплатою разової грошової допомоги за 2017 рік, треба розглядати за правилами адміністративного судочинства. Розгляд такої вимоги у справі № 607/15692/19 за правилами цивільного судочинства не позбавляє позивача права заявити в адміністративному суді вимогу про відшкодування моральної шкоди, завданої оскарженим розпорядженням, оскільки Велика Палата Верховного Суду вирішила що вимогу про визнання такого розпорядження протиправним слід розглядати за правилами адміністративного судочинства.